

SZÁMADÁS AZ ALAPTÖRVÉNYRŐL

Tanulmányok a Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar oktatóinak tollából

Szerzők:

Badó Attila, Balogh Elemér, Berki Gabriella, Blazovich László, Bobvos Pál, Csatlós Erzsébet, Fantoly Zsanett, Farkas Csamangó Erika, Gácsi Anett Erzsébet, Gál Andor, Gellén Klára, Gombos Katalin, Görög Márta, Hajdú József, Hegedűs Andrea, Hegyes Péter, Heka László, Homoki-Nagy Mária, Jakab Éva, Jani Péter, Józsa Zoltán, Karsai Krisztina, Kerekné Jakó Nóra, Kiss Barnabás, Kovács László Imre, Lajkó Dóra, Lichtenstein József, Löffler Tibor, Mezei Péter, Molnár András, Nagy Ferenc, Nagy Zsolt, Pokol Béla, Pozsonyi Norbert, Révész Béla, Rossu Balázs, Rúzs Molnár Krisztina, Schiffner Imola, Siket Judit, Soós Edit, Sulyok Márton, Sulyok Tamás, Szakály Zsuzsa, Szalai Anikó, Sziebig Orsolya Johanna, Szomora Zsolt, Szondi Ildikó, Tamási Anna Éva, Trócsányi László, Vida-Sós Tünde, Vizkeleti Edit

Szerkesztő:

Prof. Dr. Balogh Elemér

A kötet megjelenését az Igazságügyi Minisztérium támogatta.

ISBN 978-615-5269-82-0

Felelős kiadó:

Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.

Megjelent 42 (B/5) ív terjedelemben

Nyomtatva: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2016.

Tartalom

Előszó

<i>Trócsányi László: Magyarország Alaptörvényének legfontosabb üzenetei egy igazságügyi miniszter szemszögéből</i>	11

Alapjogvédelem

<i>Berki Gabriella: Mire jogosít az egészségügyi ellátáshoz való jog? Egy alapjog betegjogi megközelítése</i>	21

<i>Bobvos Pál – Farkas Csamangó Erika – Hegyes Péter – Jani Péter: A mező- és erdőgazdasági földek alapjogi védelme</i>	31

<i>Gellén Klára: A kereskedelmi szolás védelme az Alkotmánybíróság gyakorlatában</i>	41

<i>Görög Márta: A magánélethez való jog mint a személyiségi jog újabb, magánjogi kódexben nevesített vonatkozása</i>	51

<i>Hajdú József – Rossu Balázs – Rúzs Molnár Krisztina: Az Alaptörvény munkajogi tartalmú cikkeiről</i>	65

<i>Hegedűs Andrea: A gyermekek jogainak és érdekeinek védelme az egyes párkapcsolati formáknál elvárt eltérő korhatár-meghatározások által</i>	81

<i>Kiss Barnabás: Az Alaptörvény alapjogi rendelkezéseinek néhány új eleme</i>	97

<i>Lajkó Dóra: Az Alaptörvény szociális védelmi rendelkezései. A rászorultság védelme</i>	105

<i>Szondi Ildikó: Anyanyelvű oktatáspolitikai helyzet a Vajdaságban</i>	121

<i>Vizkeleti Edit: Az Alaptörvény és a magánjogi felelős cselekvés</i>	131

Alkotmányelmélet, alkotmánybíráskodás

<i>Badó Attila – Mezei Péter: Jogösszehasonlítás és Alaptörvény. A magyar Alaptörvény 'Raz-ós' kritériumok tükrében</i>	145

<i>Gombos Katalin – Sziebig Orsolya Johanna: Az Európa-klauzula összehasonlító vizsgálata az Alkotmánybíróság gyakorlatának tükrében</i>	159
<i>Heka László: A szláv államok alkotmányainak preambulumai és a magyar Alaptörvény nemzeti hitvallásának összehasonlító vizsgálata</i>	171
<i>Kerekné Jakó Nóra – Lichtenstein József – Vida-Sós Tünde: Az Alaptörvény és az igazságszolgáltatás alapelvei</i>	183
<i>Kovács László Imre: Az Alkotmánytól az Alaptörvényig – a parlamenti viták tükrében</i>	205
<i>Löffler Tibor: Kontralegitimitás? Az Alaptörvény legitimitása a delegitimáló támadások és a '89-es Alkotmány tükrében</i>	231
<i>Molnár András: Adalékok az 'alkotmányellenes alkotmánymódosítás' problémájához</i>	243
<i>Nagy Zsolt: Az alkotmányos és egyéb jogi ismeretek, a jogtudat és az Alaptörvény kérdései</i>	265
<i>Pokol Béla: Alkotmányszöveg és értelmező precedens: alkotmánybírósági döntési stílusok</i>	279
<i>Schiffner Imola – Szalai Anikó: A nemzetközi jog lenyomata az Alaptörvényben</i>	325
<i>Sulyok Márton: Kettő az egyben? Alkotmány és identitás</i>	339
<i>Sulyok Tamás – Szakály Zsuzsa: Az alkotmányjogi panasz jogorvoslati jellegének bővülése</i>	359
Büntetőjog és közhatalom	
<i>Csatlós Erzsébet: Az európai közigazgatás szerepe az európai egység megteremtésében. Gondolatok az Alaptörvény E) cikk (1) bekezdésének margójára</i>	373
<i>Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: A büntetőeljárás törvény egyes alapelvei, koncepcionális kérdései az Alaptörvény fényében</i>	381
<i>Gál Andor: A jogos védelem ratio legis-e alkotmánykonform értelmezésben</i>	403

<i>Józsa Zoltán</i> : A helyi közszolgáltatások piaci jellegű reformja a kontinentális Európa országaiban.....	4
<i>Karsai Krisztina</i> : A <i>ne bis in idem</i> alkotmányba iktatása – az Alaptörvény XXVIII. cikk (6) bekezdése	4
<i>Nagy Ferenc</i> : Gondolatok a büntetőjogi legalitással összefüggő alkotmányossági problémákról	4
<i>Révész Béla</i> : Nemzetbiztonsági szolgálatok: Alkotmány, Alaptörvény.....	4
<i>Siket Judit</i> : A decentralizáció elve és az önkormányzatiság az Alaptörvényben	4
<i>Soós Edit</i> : A helyi önkormányzatok társulásaira vonatkozó szabályozás megújulása az Alaptörvényben	5
<i>Szomora Zsolt</i> : A vélemény szabadság büntetőjogi korlátai az Alaptörvény hatálybalépése után, különös tekintettel a becsületvédelemre.....	5

Jogtörténelem

<i>Balogh Elemér</i> : Alkotmányunk történetisége, kitekintéssel az Alkotmánybíróság judikatúrájára.....	5
<i>Blazovich László</i> : A városi alkotmány a középkori német városokban	5
<i>Homoki-Nagy Mária</i> : A szabadságjogok megjelenése a magyar történeti alkotmányban.....	5
<i>Jakab Éva</i> : A menedékjog gyökerei a görög jogi kultúrában.....	5
<i>Pozsonyi Norbert</i> : Adalékok a kisajátítás intézményének történeti előképéhez. Építőanyagok 'kisajátítása' az antik Róma állami gyakorlatában	6
<i>Tamási Anna Éva</i> : A házasság fogalmának jogtörténeti fejlődése, és a házasság mint az Alaptörvény kiemelten védett értéke	6

Irodalom	6

A jogos védelem *ratio legis*-e alkotmánykonform értelmezésben

Gál Andor

egyetemi tanársegéd

Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék

„Nem létezhet olyan jogrendszer
amely a fennálló veszéllyel szembe
elvileg ne ismerné el a kényszerű elhárítás jogát.

(Karl Binding)

1. BEVEZETÉS

A jogellenes cselekmények elhárítására elsősorban az állami szervek jogosultak és kötelesek.² Ezzel összefüggésben az Alaptörvény az alapvető jogokat illetően kimondja, hogy „[V]édelmük az állam elsődrendű kötelezettsége.” [I. cikk (1) bek.]. Ebből a garanciális szabályból az államra nézve tevőleges alanyi jogvédelmi, illetve általános intézményvédelmi kötelezettség vezethető le.³ Az utóbbi feladat ellátása – a normatív szabályok megalkotásán túl – szervezetrendszerek kiépítésével válik teljesíthetővé, amelyekhez hatékony jogvédelmi eszközök delegálása szükséges. Ennek jegyében deklarálja az alkotmány az állam erőszakmonopóliumát: „Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényesítettségének érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult.” [C. cikk (3) bek.].

Megjegyzendő, hogy az állam jogvédelmi kötelezettségét nem képes minden helyzetben teljesíteni, így kiegészítő jelleggel az önálló jogérvényesítés biztosítása is szükséges, amit korábban már a római jog,⁴ és később a természetjogi gondolkodás⁵ is felismert. Eközül következően a jogalany által gyakorolt védekezés esetére a jogrendnek ismernie kell a kivételt, ennek példája a jogos védelem.⁶ Így a jogvédelemnek tulajdonképpen több szintje különböztethető meg, amelyek egymáshoz való viszonya az Alaptörvényből fakadó hierarchikus: a jogtalansággal szembeni állami reakció az *elsődleges*, az annak hiányába kifejtett jogos védelem pedig *szubszidiárius* jellegű.⁷ Ezen kiegészítő védelmi mechaniz-

1 BINDING 1885, 61. p.

2 Vö. 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 21. §-hoz fűzött részletes miniszteri indokolás.

3 GÁRDOS–OROSZ 2009, 438. p. A két részkötelezettség tartalmi különválasztására az alkotmánybíróság joggyakorlatból lásd 64/1991. (XII. 17.) AB határozat.

4 A jogos védelem római jogi megítélésének részletes bemutatására lásd OROSZ 2003.

5 A természetjogi irányzat által alkalmazott formula szerint: „*deficiente magistratu populus (quisque ex populo) est magistratus.*” MAYER 1974, 97. p.

6 Hasonlóan MÉSZÁROS 2015, 17. p.

7 Hasonló helyzettel találkozhatunk a német jogrendszerben, ahol az állam előjogának tekintik az erőszak alkalmazását, míg annak privát gyakorlására csak kivételesen és állami felhatalmazás alapján van lehetőség. BURR 1996, 230. p.

mus alkalmazásának eseteire a jognak reagálnia kell,⁸ az egyéni védekezés jogi szabályozása szükséges, hiszen a védekező személy jogait megfelelően körül kell bástyázni.⁹

De lege lata ennek az elvárásnak a magyar jogalkotó meglehetősen összetett szabályozással kíván megfelelni, hiszen a jogos védelemre alkotmányos és szakjogági szinten egyaránt találunk – egymással egyébként diszkrépáns viszonyban lévő – rendelkezéseket. Az Alaptörvény a 'jogos önvédelemhez' való jogot ugyanis alapjogi rangra emelte, amelynek gyakorlását törvényben meghatározott feltételek teljesüléséhez köti: „Mindenkinek joga van a törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve tulajdona ellen intézett vagy az ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához.” (V. cikk). Az alkotmányozó tehát a részletszabályok kibontását alacsonyabb szintű jogszabályra, konkrétan törvényre bizza, amely a hatályos joghelyzetben a Btk. A szabályozási komplexitást ezáltal pedig a *lex specialis*-ként funkcionáló büntetőkódex szolgáltatja, hiszen a Btk. rendszerében a cselekmény büntetendőségét¹⁰ kizáró jogos védelem a jogos önvédelmen túl a más vagy a köz érdekében kifejtett elhárítás jogszerűségét is elismeri [Btk. 21–22. §, vö. továbbá 15. § e)]. Emellett az Alaptörvény által hivatkozott „törvényben meghatározott feltételek”, vagyis a jogos védelem részletszabályai a legújabb jogfejlődés eredményeként részben megváltoztak, valamint új rendelkezésekkel egészültek ki.¹¹

Minderre figyelemmel jelen dolgozat célja a jogos védelem *ratio legis*-ének kimunkálása, amely zsinórmértékként szolgálhat a jogintézményre vonatkozó egyre szövevényesebb alkotmányos és büntetőjogi szabályozás értelmezése során. Ennek az elemzési módszertannak azért is van létjogosultsága, mert az Alaptörvény a bíróságok számára kötelezővé teszi, hogy a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezzék (28. cikk), megteremtve ezáltal a teleologikus és alkotmánykonform interpretáció primátusát a jogszabály-értelmezés terén.¹²

A jogintézmény szabályozási indokának vizsgálatát kétszintű rendszerben, komplex módon végzem el. Elsőként a jogos védelem általános rendelkezésének, 'főszabályának' [Btk. 22. § (1) bek.] értelmét kutatom. Az ennek kapcsán kialakult egyes elméleti modellek ismertetése során kifejezetten támaszkodom a német büntetőjogi irodalomban széles körben lezajlott tudományos diszkussziók egyes megállapításaira, tekintettel arra, hogy ez a megközelítés mindeddig nem került a hazai tudományos érdeklődés homlokterébe. Ebben a körben teszek kísérletet a magyar jogi megoldás *ratio legis*-ének általános jellegű meghatározására. Az elemzés második lépcsőjét pedig az a hipotézis alapozza

8 A jogos védelem jogi szabályozására vonatkozó állami kötelezettségre utal KROSS 2004, 40. p.

9 NAGY 2014a, 212. p.

10 A cselekmény büntetendőségét, illetve az elkövető büntetendőségét kizáró okok közti különbségtétel jelentőségére hívja fel a figyelmet AMBRUS 2015a, 6. p.

11 A jogos védelem szabályai mintegy ötven éven át lényegében nem változtak. Ezt a folytonosságot szakította meg a korábbi kódexet módosító 2009. évi LXXX. törvény, amely a beszámítási képességtől független büntetendőségi akadállyá alakította az ijedségből vagy menthető felindulásból fakadó mennyiségi túllépést, valamint törvényben tiltotta meg, hogy a joggyakorlat kitérés kötelezettséget teremtsen. Ezeket a hatályos Btk. változatlan formában átvette [Btk. 22. § (3)–(4) bek.], továbbá a jogalkotó a védekezési jog kiszélesítése érdekében kodifikálta az ún. szituációs jogos védelem intézményét [Btk. 22. § (2) bek.].

12 Ennek a követelménynek a figyelembevételére már a büntetőjogi joggyakorlatban is megfigyelhető, egyes értelmezési megoldások helyességének alátámasztásaként hivatkozzák a bíróságok. Lásd Fővárosi Törvényszék 28.B.397/2013/131., Budapest Környéki Törvényszék 7.B.50/2011/88., Fővárosi Ítéltábla 3.Bf.124/2013/24., Fővárosi Törvényszék 5.B.535/2009/65., Fővárosi Ítéltábla 3.Bf.367/2012/28.

meg, amely szerint a jogos védelem egyes részjogintézményeinek speciális, a generatio legis-ből kikövetkeztethető, mégis részben különálló értelmük van.

2. A JOGOS VÉDELEM SZABÁLYOZÁSI CÉLJÁRA KIALAKULT ELMÉLETEK

A bevezetőben kifejtettekből kiindulva a jogos védelem szabályozási fundamentumként a 'védelmi elv' jelölhető meg. Ezt a premisszát a jogirodalom differenciálja, és a *ratio legis*-t alapvetően két érdekkör mentén vizsgálja: az individuális jogi tárgyak és/vagy egész jogrendszer mint kollektív érdek védelmével magyarázza a jogintézmény szabályozási célját. Ennek megfelelően monista és dualista koncepciók jöttek létre. Előbbit vagy csak az individuális érdekekben, vagy kizárólag a jogrend védelmében látják a jogintézmény értelmét, míg utóbbi egyfajta egyesítő teóriaként fogható fel, amely korlex módon közelíti meg a problémakört. Tanulmányomban kifejezetten csak a monista elméletek ismertetésére törekszem, mivel azok lényegi ismérveinek bemutatásával a témavilágossá válik azon érvek köre, amelyeket a dualista koncepciók is értékesítenek.¹³

2.1. A kollektív monista teória

A jogos védelem tisztán kollektivistá felfogása szerint a védekezési jog gyakorlása kizárólag a jogrend stabilizálását szolgálja, az elhárító pedig a jogrendszer reprezentánsaként lép fel.¹⁴ A védekezés azért jogszerű, mert a támadás a jogrendet mint entitást sérti. A jogos védelem továbbá szolgálja a jogszabályok hatékony érvényesülését is azért, hogy az elhárító személy a jogrendet megbontó jogellenes magatartás teljes megvalósítását gátolja meg.¹⁵ Ez a megközelítés alapvetően a hegeli objektív idealista jogfilozófia rendszerére vezethető vissza. *Hegel* szerint a szembeszállási jog a jogtalan értéktelenségén, annak tagadásán alapul: „A jognak mint jognak megtörtént megsértése pozitív, külső egzisztencia ugyan, de ez magában semmis. E semmis megnyilvánulása maga a megsértés megsemmisítése, amely éppígy egzisztenciát nyer – a jog valósága, a jogszükségszerűsége, amely megsértésének megszüntetése által közvetíti magát magába. Ebből következően a védekező a jogrend megtartása érdekében lép fel, így ő – szemben a szubjektív jellegű kantianus felfogással¹⁷ – a *ius defensionis* hordozójának, és nem pedig a jogforrásának tekintendő.¹⁸ Ennek megfelelően – a monista teória szerint – a jogos védelem sosem ön-, hanem mindig jogvédelem. Ebből pedig egyértelműen következik a jogintézmény szubszidiárius jellege is, hiszen a jogos védelem nem az egyént megillető elidegenít

13 A dualista elméletek lehetséges ismérveinek rendszerező bemutatására lásd FREUND 2009, 102–103; KÜHL 2012, 130–133. p.; SCHMIDHÄUSER 1984, 50–51. p.

14 FELBER 1979, 95. p.

15 HAAS, 1978, 218–220. p.

16 HEGEL (1820) 1983, 97. § 117. p.

17 Ennek részletes kifejtésére lásd KÜHL 1999, 260–267. p.; HRUSCHKA 2003, 203–204. p.

18 A hegeli jogfilozófia a védekezési jog forrásának tehát a jogtalan állapot semmisségét tekintti: „A valóság jog mármint e sérelem megszüntetése, s e jog épp ebben mutatja érvényességét, s magát mint szükségessé váló közvetett létezés igazolja.” HEGEL (1820) 1983, 97. § 117–118. p. A hegeli filozófia jogos védelemre vonatkozó megállapításainak összegző elemzését adja BITZIKELIS 1984, 36. p.; KROSS 2004, 26–28. p.

etlen alapjogot jelent, hanem a jogtalanság elleni fellépés egyik eszközeként funkcionáló államtól származtatott jogot kell érteni alatta.¹⁹

A Maurach – Zipf szerzőpáros szerint a kollektív monista felfogás térnyerése a 19. század közepére tehető, hiszen ekkoriban kezdi éreztetni hatását a világ globalizációja és iparosodása, amely megnövelte az egyének közötti érintkezés lehetőségét.²⁰ Ezzel összefüggésben a kialakulóban lévő szociális állam már nagyobb odafigyelést szentelt a jogalanyok védelmére, ami fokozatosan háttérbe szorította, és egyben kitévebbé tette az egyéni védekezés gyakorlásának lehetőségét. Ez a folyamat pedig szükségeszerű funkcionális változást eredményezett a jogos védelem felfogásában.²¹ Emellett ebben az időszakban jelennek meg a hegeli alaptéziseket továbbfejlesztető neohegeliánus tanok is, amelyek tovább erősíthették a jogrendvédelmi gondolat dominánsává válását. Az irányzat meghatározó képviselőjének, Albert Friedrich Bernernek köszönhetően vezérelvvé válik „a jog nem köteles a jogtalanság elől kitérni” tézis, ahol a jog alatt – a kollektív értelmezés szerint – az egész jogrendszer kell érteni.²² Berner szerint ugyanis a jogrend saját magát tagadná meg, ha a vele szemben álló jogtalanságok teret engedne.²³ Ez a premissza egyébként a recens német jogirodalomban már széles körben elfogadott a jogos védelem jogalapjaként,²⁴ azonban helytállóságát egyes szerzők vitatják.

Renzikowski szerint a berneri kiindulópont adaptálása a hatályos szabályokra a védekezési jog kifejezetten extenzív értelmezését eredményezheti, elismerésével ugyanis az elhárító személy valamennyi reakciója igazolttá válhat. Ezzel szemben pedig csak az övédekezés lehet jogellenességet kizáró hatású, amely a támadás elhárításához szükséges.²⁵ Bitzikelis arra hívja fel a figyelmet, hogy az említett neohegeliánus gondolat tartalmi magyarázatot nem ad a *ratio legis*-re nézve, inkább deklaratív karaktere van, amely mindenféle jogsértő magatartással szemben lehetővé teszi a fellépést, ezáltal pedig egy korlátlan, abszolút felhatalmazást adhat a védekezésre. A szerző érvelése azonban nyilvánvalóvá teszi e következtetés helytelenségét, hiszen a jogos védelem keretei közötti elhárítás nem minden, hanem csak konkrét jogtárgy-veszélyeztetés esetén lehetséges, így nem jöhet szóba például alkalmatlan kísérletet megvalósító támadás esetén.²⁶ Ezen kritikai megjegyzések ellenére is a berneri premissza a német szakirodalomban átalozatlanul továbbélni látszik.

A kollektív monista koncepció további kérdéseként merül fel a védelem tárgyának fontos meghatározása. Általánosságban elmondható, hogy a jogrend a jogos védelem nézőpontjából egy olyan jogilag szabályozott állapotot jelent, amely a védelemre érdemes jogi tárgyak megóvását célozza, amikor azokat jogtalan támadás éri.²⁷

9 Haas 1978, 146. p.

0 MAURACH – ZIPF 1977, 374. p.

1 MAURACH – ZIPF 1977, 374. p.

2 KÜHL 1996, 160–161. p. FRISTER 1988, 296. p.; RÖNNAU – HOHN 2006, 401. p. Ezzel ellentétesen individuális értelmet ad a formulának STRATENWERTH – KUHLEN 2011, 129. p.

3 Idézi RENZIKOWSKI 1994, 80. p.

4 Lásd pl. BOCKELMANN – VOLK 1987, 88. p.; JESCHECK – WEIGEND 1996, 336. p. FISCHER 2014, 302. p.

5 RENZIKOWSKI 1994, 80. p.

6 BITZIKELIS 1984, 43. p.

7 BITZIKELIS 1984, 60. p.

Ezt a fogalmat kifejezetten a jogos védelemre specializálta *Eberhard Schmidhäuser*. A hamburgi professzor – *Max Weber* alaptézisét²⁸ e büntethetőségi akadály szempontjából továbbfejlesztő – értelmezése szerint a jogrendnek két oldala különböztethető meg: normatív és empirikus érvényesülése között lehet differenciálni.²⁹ A normatív értelmezés alapja az a felismerés, hogy a jogrend alapvetően egy értékrendszer, amely saját magát az állam által alkotott pozitív jog segítségével védi,³⁰ ennek köszönhetően részesülnek fokozott védelemben a büntetőjog számára releváns társadalmi érdekek is. Ez a pozitív jog pedig a tilalmazott cselekményeket körülíró magatartási, és az ezek megszegéséhez jogkövetkezményt rendelő szankciós normákból áll.³¹ A normatív jogrendfogalom alapján a konkrét magatartási norma megsértése hozza létre a jogos védelmi helyzetet,³² hiszen a jogi rendelkezés megszegése eredményezi azt az objektív jogtárgysértést, amely az elhárítás jogszerűségét megalapozza.³³ Összegezve, a normatív jogrend objektív alapokon nyugvó kifejezetten tételes jogi fogalom. Ezzel szemben az empirikus felfogás a jogrend fogalmához szociológiai oldalról közelít. *Schmidhäuser* szerint az empirikus jogrend nem egy állam által szabályozott, hanem a társadalom által 'megélt' szabályrendszert jelent. Ebből adódóan a közösség tagjaiban meglévő jogtudattal azonosítható jogrend védelme a jogintézmény elsődleges célja, így jogos védelmi helyzetet ezen faktuális állapot kihívó és egyértelmű megsértése eredményezhet.³⁴

Álláspontom szerint a *Schmidhäuser*-féle megkülönböztetésnek ott lehet jelentősége, ahol a normatív és empirikus jogrend egymással nem esik egybe, vagyis a jogrend efféle differenciálása feltételez olyan normasértő cselekményeket, amelyeket a közösség többsége nem tekint ilyennek, illetve fordítottnak azt is, hogy a társadalom egy, egyébként jogszabályba nem ütköző magatartást fog fel jogellenesként.³⁵ Szükséges kiemelni, hogy a *Schmidhäuser* értelmezés nem pusztán jogelméleti eszme-futtatás, hanem komoly tudományos cél mentén kialakított teória. *Schmidhäuser* ugyanis az empirikus jogrend kategóriáján keresztül, teleologikus értelmezéssel kívánja a támadás jogtalanságának *restriktív* felfogását dogmatikailag megalapozni és alkotmánykonformmá tenni. Álláspontja szerint a támadás jogtalansága nem feltétlenül objektív tényező, hanem értelmezése során a büntetőjogi felelősség szubjektív elemeinek, vagyis a bűnösség meglétének is jelentőséget lehet tulajdonítani. Kiemeli, hogy – az esetek többségében – egy gyermek, egy szellemileg sérült személy vagy egy öntudatlan részeg nem képes olyan cselekmény kifejtésére, amelyet a társadalmi megítélés is jogtalannak fog fel, így pedig a jogos vé-

28 A néves német szociológus szerint a jogrendszernek megkülönböztethető egy jogi és egy szociológiai fogalma. Lásd *WEBER* 1922, 181. p.

29 *SCHMIDHÄUSER* 1970, 193–194. p.; később ugyanígy *SCHMIDHÄUSER* 1991, 103. p.

30 A jogszabályi rendelkezések ennek alapján a jogrend önérvényesítésének egyfajta eszközei. *SCHMIDHÄUSER* 1991, 121. p.

31 *BINDING* 1885, 35–45. p.

32 Ebből a szempontból tehát a jogkövetkezményt kilátásba helyező ún. szankciós norma nem jut jelentőséghez.

33 *ENGLÄNDER* 2008, 11. p.

34 *SCHMIDHÄUSER* 1970, 194. p.

35 *Felber* szerint a jogrend ilyen típusú differenciálása nem alaptalan, és a jogalkotónak a két érvényesülési terület között esetlegesen fennálló különbségek felszámolására kell törekednie. *FELBER* 1979, 97. p.

delem által oltalmazott jogrend sem sérül, vagyis a jogintézmény alkalmazására nincs lehetőség, és a felelősség kizárását más úton kell megoldani.³⁶

Értékelve az elmondottakat, egyet kell érteni – az elmélet céljának és értelmének elismerése mellett – azon német szerzők megállapításaival, akik a *Schmidhäuser* által kidolgozott teóriát elutasítják.³⁷ Az empirikus jogrend fogalmának alapját képező társadalmi együttélési szabályok ugyanis nem egyértelműek, folyamatos változásban vannak, így nem képezhetik szilárd kiindulópontját a jogintézmény elméleti megalapozásának. Ez a meghatározatlanság természetesen adódik az eredeti weberi gondolat jellegéből is, mivel a normatív és empirikus jogrend megkülönböztetése eredendően szociológiai, és nem jogtudományi vizsgálat eredménye. Erre figyelemmel a schmidhäuseri megközelítés elsősorban nem a normatív jogtudomány, hanem a kriminálpolitika számára lehet hasznos. Segítségével kimutathatóvá válhat ugyanis a kriminálpolitikai irányvonal, és ezen keresztül a jogi szabályozás megváltoztatásának szükségessége.

Kifejezetten a jogos védelem *ratio legis*-ét érintően azonban helyesebb a jogrend általános értelmét alapul venni, és a jogvédelem tárgyaként ezt az objektív-normatív fogalmat használni. Indokolt ez továbbá azért is, mert normatív nézőpontból a koncepció jelentőségét relativizálja az a körülmény, hogy az empirikus és a normatív jogrend egymástól való kivételes elválása esetén mind a német, mind a magyar büntetőjogban önálló büntethetőségi akadály, a jogellenességben való tévedés hívható fel, amely alapján a védekező mentesülhet a büntetőjogi felelősség alól (vélt jogos védelem).³⁸

2.1.1. A teória továbbgondolása: a jogos védelem punitív és preventív jellegéről

A jogos védelem kollektív monista felfogásának elismerése magával hozta azt a következtetést, amely szerint – a jogrend védelmének biztosításán keresztül – ennek a jogintézménynek a bűnözésre vonatkozó megelőző hatása is van. Ez a gondolat alapvetően Hellmuth Mayertől ered, aki a jogos védelem kifejezetten punitív jellegéről szolt, és a kollektív monista tanból kiindulva a védekezési jog gyakorlását a büntetőjogi büntetéssel állította párhuzamba.³⁹ Elmélete alapján a két jogintézmény szabályozási célja lényegileg megegyezik: a bűncselekmények megtorlása a jogrend fenntartása és a jövőbeni bűnözés megelőzése érdekében. Álláspontom szerint a jogos védelem rendeltetésének szankciós értelmezése az alábbi érvekre figyelemmel alaptalan:⁴⁰

- a jogos védelem gyakorlásához nem szükséges a támadó bűnössége, míg az a büntetés kiszabásának elengedhetetlen feltétele;⁴¹

36 SCHMIDHÄUSER 1970, 188. p.

37 Kritikával illeti például HIRSCH 1977, 219. p.; ERB 2003, 1258. p.

38 A magyar büntetőjog szerint a vélt jogos védelem a társadalomra veszélyességben való tévedés körébe tartozik. Vö. Btk. 20. § (2) bek., NAGY 2014a, 270. p. A német jogirodalom a vélt jogos védelemre nézve napjainkban a megengedő jogi normában való tévedés (*Erlaubnistatbestandsirrtum*) az uralkodó rendszertani megjelölés. FISCHER 2014, 306. p.; ROXIN 2006, 678. p.; RÖNNAU – HOHN 2006, 554. p. Tilalmazottságban való tévedés (*Verbotsirrtum*) körében helyezi el ugyanakkor STRATENWERTH – KUHLEN 2011, 177. p. A német Btk. vonatkozó rendelkezésére lásd StGB § 17 Verbotsirrtum.

39 MAVER 1967, 96. p.

40 Hasonlóan BITZIKELIS 1984, 66. p.; HAAS 1978, 164. p.; JESCHECK – WEIGEND 1996, 337. p.; ROXIN 1981, 75. p.

41 FELBER 1979, 98. p.; SCHMIDHÄUSER 1970, 192. p.

- a védekezésnek – a büntetéssel szemben – egyáltalán nem lehet motívuma a megtorlási gondolat,⁴² mert azzal az elhárító is – megfosztva magát a védekezés jogától – a jogtalanság talajára kerülne;
- a jogos védelem az intézett, folyamatban lévő vagy közvetlenül fenyegető jogellenes cselekményre reagál, ezzel szemben a büntetés a már kifejtett bűncselekményhez fűződő utólagos jogkövetkezmény;⁴³
- a jogos védelmet a megtámadott, vagy részére segítséget nyújtó más személy gyakorolja, míg büntetés kiszabására kizárólag a bíróság jogosult;
- a jogos védelem alkalmazása – az állam erőszakmonopóliumára és az egyéni igazságszolgáltatás tagadására tekintettel – kivételes lehetőség, a büntetés kiszabása pedig a bűncselekmények elkövetésére a törvényben meghatározottak szerint adott állami reakció;⁴⁴
- a védekezés adott esetben a támadóra nézve súlyosabb következményekkel járhat (pl. halál), mint egy bíróság által kiszabott büntetés;
- a büntetés kiszabását a bíróság bűnösségi körülményekre is kiterjedő mérlegelés tevékenysége előzi meg, ezzel ellentétben a jogos védelem körében kifejtett elhárítás során a védekezőnek csak az elhárítás szükségességére kell figyelemmel lennie.

Ezek a megkülönböztető ismérvek egyértelműsítik, hogy a mayeri koncepció a maga egészében nem fogadható el. Azonban szükséges rögzíteni, hogy *Mayer* munkássága nyomán terjedt el a német jogirodalomban az a gondolat, amely szerint a jogos védelemnek, ha nem is punitív, de *preventív* és *elrettentő* jellege mindenképpen van.⁴⁵ Emellett érvel a német büntetőjog-tudomány meghatározó alakja, *Claus Roxin* is. *Roxin* kiemeli, hogy a jogos védelem szabályozása egyaránt szolgál generál- és speciálpreventív célokat.⁴⁶

Az általános megelőzést illetően a jogos védelem jogrendvédelmi funkciója kifejezésre juttatja, hogy a támadó jogellenes cselekményét csak rizikó vállalása mellett fejthet ki, a védekezés következményeinek kockázatát ugyanis neki, és nem a büntetlenségét élvező elhárítónak kell viselnie.⁴⁷ A megtámadott, és a neki segítséget nyújtó további személyek általi elhárítás jelentette fenyegetés adott esetben pedig nagyobb lehet, min a támadás révén realizálható előny. Mindezen tényezők előzetes mérlegelése befolyásolhatja a támadás megvalósítására vonatkozó szándék kialakulását.⁴⁸ Ez az elrettentő erő tehát a jogellenes cselekmények tanúsításától való tartózkodásra inti a társadalom tagjait. Mindez a jogos védelemhez fűződő általános megelőző hatás negatív vetületét jelenti *Roxin* érveléséből kikövetkeztethető továbbá a jogos védelem pozitív generálpreventív

42 A büntetés jogalapjának és értelmének egyedül az igazságos megtorlást tekintik az ún. abszolút büntetés elméletek. Az igazságos megtorlás csekélyebb mértékben a büntetés lényegéhez ma is hozzátartozik. Lásd NAGY 2014b, 116. p. JUHÁSZ 2013, 194. p.

43 FELBER 1979, 98. p.

44 RENZIOWSKI 1994, 92. p.

45 A korábbi magyar jogirodalomban a régi német szerzők megállapításait hasznosító Degré Lajos is tett má említést a jogos védelem preventív funkciójáról. DEGRÉ 1910, 519. p. Degrére hivatkozással említi a recent irodalomban továbbá UJVÁRI 2015, 113, 115. p.

46 Roxin elméletét a magyar irodalomban említi NAGY 2005, 98–99. p.

47 ROXIN 1981, 73–74. p.

48 ROXIN 1981, 74. p.

karaktere is, hiszen e jogintézmény szabályozása erősítheti a potenciális elkövetőkben a morális gátlásokat és elősegítheti esetükben a jogkövető magatartást.

A speciálpreventív hatást pedig az jelentheti, hogy a védekező a konkrét szituációban egy jogellenes cselekmény megakadályozásával olyan elrettentést gyakorol kifejezetten a támadóra nézve, amely őt a jövőbeni normakövetésre szoríthatja.⁴⁹ Ebben a relációban tehát az egyéni megelőzés fókuszában nem az elkövető nevelése, reszocializációja, sokkal inkább elrettentése áll.⁵⁰ Az eredményes elhárítás ugyanis világossá teheti számára, hogy a jövőben nem érdemes újra a jogtalanság talajára lépnie, mivel ha az állami védelmi mechanizmust ki is tudja játszani, még mindig akadályozhatja cselekménye megvalósítását az egyéni védekezés lehetősége.

Álláspontom szerint *Roxin* elmélete a generálprevenციót illetően következetes és helytálló. A fentiekben ismertetett érvek egyértelműen abba az irányba mutatnak, hogy a jogos védelem szabályozásának feltétlenül van generálprevenციós hatása, ennek mértéke és jelentősége azonban már kérdéses. A társadalom tagjai számára ugyanis önmagában a jogtalan magatartásokkal szembeni védekezés lehetősége ismert, e jog gyakorlásának részletszabályai azonban széles körben nem világosak. Ezen ismeretek hiánya pedig gyengítheti a jogintézmény általános megelőző jellegét.⁵¹ Emellett ebben a körben jelentőséget kell tulajdonítani az adott társadalom egyéni joggyakorláshoz fűződő hozzáállásának, közelebről a védekezési hajlandóságnak is. Hiába adott ugyanis elméletben a támadás visszaverésének joga, ha annak alkalmazása a gyakorlatban maga is veszély vállalásával jár. Különösen igaz ez a más érdekében kifejtett elhárítás esetén, ekkor ugyanis – az eltérő motivációra figyelemmel – a beavatkozási szándék csekélyebb intenzitású lehet.⁵²

Ezzel szemben a jogos védelemhez kapcsolt speciálpreventív hatást illetően már erősebb kételyek fogalmazhatók meg. Ebben az esetben ugyanis az elhárítás eredményessége támadóként merőben eltérő reakciót válthat ki, továbbá az sem egyértelmű, hogy a bűnelkövető esetleges jövőbeni jogkövető magatartása a korábbi eredményes védekezésre, vagy pedig a kiszabott büntetőjogi szankció hatására alakult ki.⁵³

A gondolatmenet lezárásaként elmondható, hogy a kollektív monista teóriából nem következnek a jogos védelem pönális jellege, jóllehet a jogintézmény kodifikálásának van olyan célja, amely a büntetőjogi szankciók *ratio legis*-ével egybeesik. A különbség abban jelentkezik tehát, hogy a jogos védelem generálpreventív karaktere a szabályozásnak semmi esetre sem elsődleges, sokkal inkább – a jogtárgy-védelmen túli – másodlagos céljaként jelölhető meg.⁵⁴ Ezzel ellentétben a büntetés kifejezetten, primer jelleggel prevenციós célok elérését szolgálja.⁵⁵

49 ROXIN 1981, 73. p.

50 HAAS 1978, 155. p.

51 Hasonlóan ENGLÄNDER 2008, 16. p. Ezzel összefüggésben jegyzi meg Felber, hogy tényleges és hatékony elrettentő ereje csupán a korlátlan mértékű – arányossági követelményt nem érvényesítő – jogos védelmi szabályozásnak lehetne. FELBER 1979, 99. p.

52 ENGLÄNDER 2008, 17. p.

53 Ugyanígy BRTZIKELIS 1984, 66. p.

54 Hasonló következtetésre jut BRTZIKELIS 1984, 65. p.

55 Ezzel egyezően a magyar Btk. is a prevenციót jelöli meg a büntetés közvetlen céljaként. Vö. 79. §, lásd továbbá: JUHÁSZ 2013, 194. p.

2.1.2. Az elmélet jelentősége

A kollektív monista koncepció a jogos védelemre irányadó jogszabályi környezet értelmezésekor több szempontból is meghatározó jelentőséggel bír. Az alábbiakban ezen körülmények rövid összefoglalására kerül sor.

A) A teória abból indul ki, hogy az egyéni védekezés nem alapjog, hanem a jogrend fenntartásának egyik eszköze, az állami jogvédelem szükséges kiegészítése. Ebből következően könnyen beláthatóvá válik a jogos védelem *szubszidiárius jellege*: gyakorlására a jogalany csak akkor van lehetősége, ha az állami védelmi eszközök *in concreto* nem állnak rendelkezésre.

B) Az elmélet révén világosan alátámaszthatóvá válik nemcsak az individuális, hanem a kollektív jogi tárgyak jogos védelem körében való védelemben részesítése. Mivel a jogintézmény célja a jogrend stabilizálása, így nincs jelentősége annak, hogy a jogtalan támadás milyen büntetőjogilag védett jogi tárgy ellen irányul. Minden jogtárgy-veszélyeztető magatartás sérti ugyanis a jogrendet mint absztrakt értéket. Ezáltal a teória elfogadása a jogos védelem hatókörének – azaz a jogos védelmi jogi tárgyakkal – extenzív értelmezésére ad lehetőséget. Kizárólag a kollektív monista tan által indokolható a más érdekében kifejtett elhárítás szabályozása. A megtámadottnak segítséget nyújtó harmadik személy ugyanis ilyen esetben nem a saját érdekében jár el, nem önvédelmet gyakorol, hanem beavatkozásával – egyfajta társadalmi szolidaritást is kifejezve – a jogrendet állítja helyre.

C) A teória eszköze lehet továbbá egyes, jogos védelmet korlátozó körülmények alkotmányossá tételének. A jogos védelem hatókörének szűkítése egyúttal a büntetőjogi felelősség körének kiterjesztését eredményezi, így mindenkor figyelemmel kell lenni a korlátozás indokaira. A következő két restriktív interpretáció helytállósága megfelelően igazolhatónak tűnik a kollektív monista koncepció egyes tételeivel.

I. A magyar joggyakorlat megköveteli a védekezőtől az elhárítás során a szükségesség mértékének, tulajdonképpen egy arányossági követelménynek a megtartását.⁵⁶ Ez a judikatúra a szóban forgó elmélet segítségével a következőképpen magyarázható: a túlzott mértékű és egyben indokolatlan elhárítás védi ugyan a jogtalan támadás visszaverése révén a jogrendet, de egyben sérti is azt, hiszen a támadó jogi tárgya – mint a jogrend része – alaptalanul szenved többletsérelmet. A jogintézmény tehát csak úgy érheti el célját, ha a védekező jogainak hatékony biztosítása mellett figyelemmel van a támadó joghelyzetére is.

II. Nem állapítható meg jogos védelem annak javára, aki a vizsgált szituáció összes körülménye alapján maga is jogtalanul cselekszik.⁵⁷ A jogrendvédelmi gondolat alapján egyértelmű, hogy nem lehet a jogrend reprezentánsa az, aki cselekményével maga is megbontja azt.

⁵⁶ Vö. 4/2013. BJE 1/1. Megjegyzendő, hogy e feltétel megkövetelése a jogegységi határozatból nem következik egyértelműen, mivel a döntés egymással ellentétben álló megállapításokat tartalmaz. Ennek kritikai elemzésére lásd GAL 2014, 30–31. p. Mégis, a Btk. és a jogegységi határozat együttes értelmezéséből – a szükségesség mértékén keresztül – az arányossági követelmény továbbélésére kell következtetni. Ezt támasztja alá a legújabb bírósági gyakorlat is. Erre lásd Debreceni Ítéletábrla Bf.II.282/2014/5.

⁵⁷ Vö. 4/2013. BJE 1/1.

2.2. Az individuális monista teória

A jogos védelem értelmét kifejezetten az individuális érdekvédelemben látó elmélet szerint jogos védelmi helyzetben a megtámadott védekezési motivációját közvetlenül egyéni, és nem pedig a jogalanytól elvonatkoztatott közösségi érdekek megóvása hozza létre. Ennek a premisszáinak a magyarázata alapvetően két értelmezési út mentén lehetséges. Egyrészt, a koncepciónak létezik egy eredeti jelentése, amely a kérdést természetjogi oldalról közelíti meg. Másrészt, kibontakozóban van a recens jogirodalomban egy újragondolt változata is, amely az individuális elméletet normatív alapon kívánja legitimálni azáltal, hogy a jogos védelmet az egyént megillető alapjogok védelmével hozza összefüggésbe. Az alábbiakban ezen két szempont mentén vázolom fel a teória létjogosultságát alátámasztó érveket.

2.2.1. Az eredeti, természetjogi felfogás

A jogintézmény szabályozási céljának eredeti individuális megközelítése szerint jogos védelem esetén a megtámadott kivételes szituációban cselekszik, a jogtalan támadás visszaverésével alapvetően egy természetes reakciót ad. Az elhárítási jog alapját tehát az azonnali reagálást igénylő szükséghelyzet rendkívülisége adja.⁵⁸ A koncepció magját továbbá az a felismerés jelenti, amely szerint a jogrendszer nem tilthatja meg a védekezőnek az ellene irányuló jogtalan támadás elleni fellépést, mivel e jog tagadása az emberi létezés lényegének mondana ellent: senki sem kötelezhető arra, hogy saját egyéni érdekét máséval szemben feláldozza.⁵⁹ Éppen ezért az egyén számára az önvédelem jogának – függetlenül a pozitív jog rendelkezéseitől – ezekben a kivételes szituációkban biztosítottak kell lennie. A teória alaptéziseiből nyilvánvaló, hogy az a jogos védelem szabályozási indokát kifejezetten *természetjogi* nézőpontból szemléli.⁶⁰ Ennek az értelmezésnek a kiindulópontja egyébként a jogos védelem eredeti, római jogi megítélésében gyökerezik, amely szerint az önvédelem az egyén veleszületett joga: „*naturalis ratio permittit se defendere*.”⁶¹ A középkori naturalis jogi gondolkodás ezt annyiban fejlesztette tovább, hogy megszilárdult a jogos védelem önvédelmi jogként való felfogása, és a *ius defensionis* ezáltal egyértelműen szubjektív alapú joggá vált. Ennek köszönhetően a szembeszállási jog alatt egy törvények feletti jogosultság értendő, amelynek elismerésére – mivel az a természetnél fogva illeti meg az egyént – a mindenkori jogalkotó kötelezve van.⁶² Szükséges még kiemelni, hogy ezzel szemben az irányzat a megtámadotthoz nem kötődő jogi tárgyak oltalmazásának szükségességét elveti, azok védelmét nem az egyén, hanem az állam – mint az erőszakmonopólium birtokosa – feladatának tekinti.

A teóriának ezen eredeti, természetjogi felfogása egyébként megjelent a közelmúlt magyar jogi gondolkodásában is. *Sólyom László* alkotmánybíró a halálbüntetés eltörlése tárgyában hozott alkotmánybírói határozathoz fűzött párhuzamos véleményében ki-

58 HAAS 1978, 192–193. p.

59 FRISTER 1988, 291. p.

60 ERB 2003, 1255. p.; RÖNNAU – HOHN 2006, 399. p.

61 A Digestából származó mondatot idézi JESCHECK – WEIGEND 1996, 336. p.; HAAS 1978, 36. p.

62 ENGLÄNDER 2008, 40. p.; HAAS 1978, 72–83. p.

fejtette, hogy „ha a megtámadott megöli támadóját, a jogos védelem biztosította büntet-
hetetlenséggel a jog nem az élettől való megfosztás jogszerűségét ismeri el, hanem annak
a szituációnak jogon kívüliségét, amelyben a támadás és elhárítása lezajlott. [...] A halált
azonban a jog nem oszthatja el és nem oszthatja ki. Ebben a határhelyzetben a jog nem
kötelezi és nem jogosítja semmire a megtámadottat. Jogot a támadó megölésére nem
adhat, de ugyanazon okból azt sem írhatja elő, hogy a megtámadott tűrni köteles: ezzel
ugyanis az ő élete felett rendelkezne. Így tehát a természeti állapot tér vissza azokra a pil-
lanatokra, amíg az életek közötti választás szituációja fennáll. Lélektanilag is ugyanerről
van szó: az életöszton megnyilvánulásáról, amely áttörhet minden civilizációs korlátot
a túléléshez való sajátosan nem emberi jogról (amely az állatoknak is megvan). A választási
helyzet megszűntével lép be újra a jog, amely azonban csak kompetenciája határait
vagyis a jogos védelmi helyzet feltételeinek meglétét vizsgálja, s ami ott történt, nem ér-
tékelik.”⁶³

A fentiekkel összevetve *Sólyom* álláspontját elmondható, hogy a hivatkozott párhuzamos indokolás is a természeti állapotból eredezteti a védekezés jogát, lényeges eltérést jelent azonban, hogy az alkotmánybíró szerint ennek a szituációnak a pozitív jogban történő elismerése a jogalkotó sem jogosult, mivel az életről az állam nem rendelkezhet így az elhárítás egy jogon kívüli állapotban játszódik le, ami értelemszerűen nem eredményezheti büntetőjogi felelősség megállapítását sem. A természetjogi felfogás e sajátos értelmezése a hazai jogirodalomban elutasításra talált.⁶⁴ Kiemelendő *Mészáros Ádám* azon álláspontja, amely szerint egy ilyen helyzetben nem ölési jogról, vagy annak átengedéséről, illetve jogon kívüli állapotról van szó, hanem egy védekezési jog állam által átruházásáról beszélünk.⁶⁵ Ebből következően a jogos védelem jogpolitikai indokánál eredeti, természetjogi megközelítése éppen arra szolgáltat magyarázatot, hogy az egyér számára a pozitív jognak azért kell elhárítási jogot adnia, mert az emberi létezés lényegéből adódóan senki sem kötelezhető jogtalan támadás eltűrésére. A jogos védelem tételei jogi szabályozása ennek a követelménynek a jogalkotói elismerése.

2.2.2. A modern individuális megközelítés

A tisztán individuális teória – a kollektív irányzat dominánssá válását követően, mint egy azt felváltva – napjainkban ismételten népszerűvé vált.⁶⁶ Ez annak következménye lehet, hogy az elmélet egyes recens képviselői⁶⁷ túl kívánnak lépni a természetjogi kiindulóponton,⁶⁸ és az individuális felfogás normatív igazolására törekednek. Erre szol-

63 23/1990 (XI. 31.) AB határozat, Sólyom László párhuzamos véleménye, 4. pont.

64 Lásd pl. *BELOVICs* 2014a, 221. p.; *GELLÉR* 2008, 163. p.

65 *MÉSZÁROS* 2014, 8. p.

66 *ENGLÄNDER* 2008, 38. p.

67 Kifejezetten individuális felfogást követ a jogos védelem *ratio legis*-ét illetően Heinz Wagner és Helmu Frister. Wagnert is idézve lásd *FRISTER* 1988, 299–300. p.

68 A természetjogi érvek értékesítését a recens német irodalomban egyébként meggyőzően kritizálja Armii Engländer. Álláspontja szerint egy szubjektív jogra nem alapozható egy jogellenességet kizáró ok *ratio legis*-e, mivel ebben az esetben a jogigazolás szükségképpen objektív karakterű, vagyis az – ellentétben a naturalisztikus megközelítéssel – nem kifejezetten a védekezőhöz, hanem az általa kifejtett cselekményhez kapcsolódik. Részletesen lásd *ENGLÄNDER* 2008, 40. p.

gálhat az a gondolat, amely szerint a jogos védelem szabályozási célja és szükségessége kifejezetten a modern kori alkotmányokban rögzített egyes alapjogi rendelkezésekből vezethető le. Így a jogos védelem biztosítani hivatott az élethez, emberi méltósághoz, egyéni szabadsághoz, személyes biztonsághoz, valamint a tulajdonhoz való jogot is, ezen keresztül pedig általános feladatuként – az individuális érdekek védelme révén – egy 'személyes jogi szféra' garantálása határozható meg.⁶⁹ E célok elérése pedig csak a situációban részt vevő más személy(ek), a támadó(k) jogainak csorbításával érhető el, ami rögtön nyilvánvalóvá teszi számunkra az individuális koncepció valódi értelmét: a jogos védelem szabályozásán keresztül a támadással szemben jogszerűen reagáló védekező büntetlenségének megalapozása, az egymással szembekerülő egyéni érdekek összemérése segítségével. Szükséges rögzíteni, hogy e teória modern értelmezése szerint is a védekezési jog alanyi jogosultság ugyan, azonban lényeges változást jelent az, hogy annak gyakorlásával összefüggésben az elhárítás jogellenessége csak akkor zárható ki, ha a jogos védelmi helyzetben lejátszódó érdekkollízió során a megtámadott individuális jogi tárgya a támadóénál védelemre érdemesebbnek bizonyul.

2.2.3. A koncepció elméleti megalapozása: az érvek összegzése

A fentiekben érintett lehetséges értelmezési pontokhoz igazodóan, a védekezés jogszerűségének igazolására a német szakirodalomban több érvet is találunk, amelyek absztrakttal jelleggel a megtámadott büntetlenségét támasztják alá, és egyúttal a támadó jogainak csorbításához vezetnek. Az alábbiakban ezek összegző bemutatására kerül sor.

A) Jogos védelem mint önmegtartás. Az önmegőrzési gondolat jogos védelemhez kapcsolása a természetjogi gondolkodás eredménye, közelebbről *Thomas Hobbes* filozófiájával hozható összefüggésbe. Az angol tudós kiinduló tétele szerint az emberi létezés legfőbb mozgatórugója az önfenntartás, a jogok megőrzése.⁷⁰ A természetjog ugyanis „[...] mindenki számára azt a szabadságot jelenti, hogy önnön erejét saját akarata szerint lényének, vagyis életének a megoltalmazására használhatja, s következőképpen mindent megtehet, amit e cél érdekében saját megítélése és értelme szerint a legelőnyösebbnek tart.”⁷¹ A védekezés jogának eredete kapcsán kifejti, hogy „[...] senkiről se tételezhető fel, hogy az állam megalapításával feladta volna élete vagy testi épsége megvédésének jogát oly esetben, amikor a törvény nem tud idejében segítségére jönni.”⁷² Ennek a gondolatnak a lényege tehát abban ragadható meg, hogy az önvédelem joga egyfajta eszközként garantálja az egyén számára a szabadságot saját értékei szerinti életvitel kialakítására.

Engländer szerint ez az érv alapvetően alkalmas a jogintézmény individuális felfogásának alátámasztására, kritikája azonban, hogy egyik oldalról tág, másfelől pedig szűk értelmezésre ad lehetőséget. Tág annyiban, hogy nemcsak a jogtalan támadóval szembeni védekezést legitimálja, hanem jogszerűvé teheti kívülálló személyek sértését is. A természetjog szerinti szabadság megőrzése ugyanis mindenekfelett álló érdek, ami

69 ENGLÄNDER 2008, 39. p.

70 HOBBS (1651) 1999, 171. p.

71 HOBBS (1651) 1999, 171. p.

72 HOBBS (1651) 1999, 311. p.

nem érzékeny az azt veszélyeztető cselekmény jogi megítélésére, mivel maga a koncepció is alapvetően törvények feletti karakterű. Másfelől megszorító jellegű, mivel a életen, testi integritáson kívül eső individuális jogi tárgyak védelmének szükségességé nem alapozza meg.⁷³ Utóbbiak – így például a vagyoni javak megóvása – nem szolgálják ugyanis közvetlenül a kiinduló célt, vagyis az ember mint természetes lény létezésének megőrzését. Álláspontom szerint a müncheni professzor következtetései helytállóak, é megfelelően érzékeltetik az individuális teória eredeti, természetjogi kiindulópontjának hiányosságait, felhívva a figyelmet az újraértelmezés szükségességére.

B) A kiemelkedő érdekek védelmezésének érve. Ez az értelmezési variáns a megtámadott által védelmezett individuális érdekek kiemelkedő jogi jelentőségével magyarázza az elhárító cselekmény büntetendőségének kizártságát. Így a jogos védekezés fundamentumát elsősorban az olyan magas rangú értékek oltalmazása adja, mint az ember cselekvési szabadsága, vagy az emberi jogok szabad kibontakoztatása.⁷⁴ Ennek köszönhetően az elhárító cselekmény jogszerűségének igazolása aggálymentesen alapulhat a egyéni érdekek összemérésén, hiszen a megtámadott jogi tárgya mindig védelemre érdemesebb lesz a támadóénál. Utóbbi egyéni érdekei ugyanis a jogtalanság talajára helyezkedéssel veszítenek jelentőségükből, és az elhárító személy általi csorbításukra jog lehetőség nyílik.⁷⁵ Ez a megközelítés már az individuális teória újszerű felfogásának eredménye, és a jogos védelem szabályozása mellett az alapjogokkal összefüggésbe hozható egyéni érdekek fontosságára utal.

C) A szorongatottsági gondolat. Az individuális monista teória egyik sajátos értelmezése szerint a védekezés jogalapját annak a helyzetnek a rendkívülisége adja, amely a jogtalan támadás létrehoz. Egy ilyen szituációban ugyanis az elhárításban tipikusa: gyakorlatlan megtámadott kiszolgáltatott helyzetben találja magát, ami indokoltá teszi a védekezés méltányos büntetőjogi megítélését. Ennek az érveknek a jogos védelem általános szabályozási célján túlmenően, egyes speciális jogintézmények *ratio legis*-ének feltárása során lehet meghatározó jelentősége. A megtámadott szorongatott helyzet ugyanis nem maradhat értékelés nélkül, ezért a modern büntetőjogokban a jogos védelem körében – a védekező pszichikai-érzelmi állapotára vonatkozó – szubjektív elemeket is tartalmazó jogszabályi rendelkezések jelentek meg,⁷⁶ amelyek nem a cselekmény jogi szempontú igazolására törekednek, hanem a felelősséget az elhárító bűnösségének eliminálásával kívánják kizárni. E speciális büntethetőségi akadályok kodifikálása tehát a támadás kiváltotta kiszolgáltatott helyzettel okozati összefüggésben kialakuló érzelmi állapot megfelelő jogalkalmazói értékelését szolgálják.

Megjegyzendő, hogy a szorongatottsági gondolat révén igazolhatóvá válhatnak egyes, szabad védekezés körét korlátozó tényezők is. Így például nem hivatkozhat jogos védelemre a helyzetre az, aki a támadást felróható cselekményével maga provokálta, mivel az erre adott reakcióval számolnia kellett, az nem érthette váratlanul, így benne olyan szorongatottság érzés sem alakulhatott ki, amely a jogszerű védekezés lehetőségét megalapozná.⁷⁷

73 ENGLÄNDER 2008, 44. p.

74 RENZIKOWSKI 1994, 119. p. KROSS 2004, 56. p.

75 KROSS 2004, 62. p., FRISTER 1988, 299. p.

76 Lásd StGB § 33, Btk. 22. § (3) bek.

77 RENZIKOWSKI 1994, 121. p.

D) Támadás mint önvészélyeztetés. Az individuális monista teória részeként meg-
elelt olyan koncepció is, amely a jogos védelem elméleti megalapozását rendhagyó
módon nem a védekező, hanem a támadó személyére alapítja. Ennek az értelmezésnek
a lényege szerint a támadónak számolnia kell a cselekménye visszaverésének lehet-
őségével, ezáltal pedig a támadás során a saját jogi tárgyát veszélyezteti.⁷⁸ *Montenbruck*
szerint a támadó ebben az esetben egyfajta rizikóátvállalással a védekezés következ-
ményeibe konkludens módon beleegyezik, ami kizárja a megtámadott személy felelősségre
vonásának lehetőségét.⁷⁹ Az önvészélyeztetési gondolat szélsőséges irányzatát képviseli
Reinhard Merkel, aki szerint a támadó a saját önvészélyeztetése kapcsán tulajdonképpen
közvetett tettesként jár el, mivel olyan személyt használ fel büntetendő cselekmény el-
követésére, aki felelősségre nem vonható.⁸⁰

2.2.4. Az elmélet jellemzőinek összegzése

Az individuális teória elsődleges jellemzője a jogos védelem alapjogvédelmi funkciójá-
nak kidomborítása, ezzel összefüggésben pedig a védekezési jog alanyi jogként való el-
ismerése. Ez a megközelítés tehát – a természetjogi alapvetésekből kiindulva – tagadja
a jogos védelem szubszidiárius jellegét: a jogintézmény az állami jogvédelemtől független-
ül igénybe vehető, ha a jogosultat jogtalan támadás éri. Emellett az elméletből világosan
következik, hogy a támadás visszaverésére vonatkozó motivációt kifejezetten individu-
ális érdekek védelme adja, a jogrend megóvása mint absztrakt cél pedig csak kivételesen
juthat jelentőséghez, a kollektív jogi tárgyak védelme ugyanis az állam feladata és köte-
lessége, azt az egyénnel összefüggésbe hozni nem lehet.

Fontos jellemzők között említhető, hogy a jogos védelem jogigazoló hatása az egyé-
ni érdekek összemérésén alapul azáltal, hogy az alapvető jogát gyakorló, ebből adódóan
jogszerűen eljáró védekező jogi tárgyainak előnyben részesítésével a támadó érdekei
csorbíthatóvá válnak. Ezen keresztül az elhárítás jogi megítélésének részévé válik egy
arányossági kritérium értékelése, ebből azonban nem következik az, hogy a megtáma-
dott cselekményének méltányos jogi megítélésére egyúttal ne nyíljon lehetőség. Éppen
ellenkezőleg: az arányossági követelmény teljesítése teszi a védekezést szükségszerűvé,
és ezen keresztül jogszerűvé, ami a felelősség kizáráshoz vezethet.

Ehhez a gondolatmenethez kapcsolódóan kell említést tenni arról is, hogy az indivi-
duális koncepció felhasználásával olyan jogintézmények kodifikációja is igazolhatóvá
válik, amelyek az arányossági kritérium sérelme ellenére a védekező büntetlenségét gar-
rantálják. A 'szorongatottsági érv' értékesítése éppen arra szolgál ugyanis, hogy a meg-
támadott rendkívüli, kiszolgáltatott helyzetével összefüggésben álló érzelmi állapot jogi
szempontból is értékelhetővé váljék. Ennek megfelelően állitható, hogy a teóriának kü-
lönös jelentőséget kölcsönöz a megtámadott rendhagyó helyzetének értékelésére kiala-
kított jogi érvek hasznosításának lehetősége.

78 RENZIKOWSKI 1994, 118. p.

79 Montenbruckot idézi RENZIKOWSKI 1994, 118–119. p. A magyar irodalomban a támadó elhárító cselekmény
következésményeibe történő beleegyezéséről szól AMBRUS 2015b, 667. p.

80 A merkeli álláspontot ismerteti ENGLÄNDER 2008, 51. p.

Végezetül ki kell térni a koncepció jogvédelmi szempontból hátrányos vonására is. Az individuális monista szemlélet a szembeszállási jogban kifejezetten önvédelmet lát, így e felfogás a társadalmi szolidaritás körébe tartozó szempontok érvényesítésére nem alkalmas.⁸¹ Ez azt jelenti, hogy ezzel a teóriával nem lehet igazolni a más érdekében kifejtett védekezés jogszerűségét, hiszen a támadást nem lehet összefüggésbe hozni a beavatkozó szándékozó harmadik személy természetes állapotával vagy alapvető jogaival. Ezekben a helyzetekben a jogvédelem biztosítása az állam feladatkörébe tartozik.

3. A MAGYAR SZABÁLYOZÁS A TEÓRIÁK FÉNYÉBEN

3.1. Megállapítások a jogos védelem általános rendelkezésének [Btk. 22. § (1)] *ratio legis*-éről

A jogos önvédelem alapjogként történő elismerése azt a benyomást keltheti, hogy a magyar jogrend az egyéni védekezési jog szabályozása terén kifejezetten a tisztán individuális modell elismerésének irányába mozdult el. E következtetés helytállóságát azonban nyomós ellenérvek gyengítik.

Egyrészt azt szükséges kiemelni, hogy a jogintézmény szabályozását érintően nem csupán a jogos önvédelem alapjogi rangra emelése jelent új alaptörvényi rendelkezést hanem az állami erőszak-monopóliumnak alkotmányban történő *expressis verbis* kimondása is. Utóbbi szabály egyértelműen az egyéni védekezés szubszidiárius jellegét erősíti, amely a kollektivistá irányzat jellemzője. Emellett megjegyzendő az is, hogy a jogos önvédelmet alapvető jogként deklaráló alkotmányi rendelkezés kiutat a büntetőkódexre, így az önmagában nem alkalmazható, hiszen a védekezés konkrét törvényi feltételeit a szakjog határozza meg. Ezért nem is véletlen, hogy a legújabb judikatúra az Alaptörvény *V. cikkét* a bírósági határozatok jogi indokolásaiban csupán kifejezetten díszítőelemként hivatkozza,⁸² és tartalmi elemzést továbbra is a Btk. jogos védelemre vonatkozó rendelkezéseinek ad.⁸³ A szakjogi normákat tartalmazó Btk.-t megvizsgálva pedig arra a következtetésre lehet jutni, hogy az Alaptörvény *V. cikke* és a Btk. között diszkrepancia áll fenn. A hatályos büntetőkódex 22. § (1) bekezdése szerint ugyanis nemcsak a védekező saját személye vagy javai elleni támadással szemben lehet elhárítást kifejteni, hanem adott a lehetőség a más személye, javai, vagy a közérdek ellen intézett, vagy azokra közvetlenül fenyegető cselekmények elhárítására is. Hangsúlyozandó, hogy a normaszövegek különbözősége nem eredményez alaptörvény-ellenességet. Az Alaptörvény *V. cikkéből* ugyanis csak az a követelmény fakad a jogalkotóra nézve, hogy a jogos önvédelem intézményét törvényi szinten szabályozza.⁸⁴ Az a jogalkotói döntés, hogy ennél a köve

81 HAAS 1978, 177. p.

82 Az alapjogok büntetőbírói gyakorlatban díszítőelemként történő hivatkozására hoz példákat SZOMOR 2015, 92–93. p. A 'díszítőelem' megnevezés eredendően Bencze Mátýástól származik. Erre lásd BENCZE 2007, 5–8. p.

83 Lásd pl. 4/2013. BJE I., Fővárosi Törvényszék 43.(III.)B.1115/2012/58.

84 Az alaptörvényi szabályból fakadó követelmény elemzésére lásd GAL 2014, 26–27. p.

telménynél szélesebb védekezési jogot ad az egyének kezébe, értelemszerűen nem keletkezett a Btk. vonatkozó rendelkezése kapcsán alkotmányellenességet.

Ezek az érvek abba az irányba mutatnak, hogy a magyar jogrendben a jogos védelemre irányadó általános rendelkezés [Btk. 22. § (1)] *ratio legis*-e összességében dualista felfogás szerint határozható meg. Nyilvánvalóan nem lehet a tisztán individuális szemlélet térnyeréséről szólni akkor, ha az erőszak-monopólium az Alaptörvény erejénél fogva kifejezetten az állam kezében marad, és a Btk. a megtámadottól független jogi tárgyak oltalmazását is lehetővé teszi.

Mindezek fényében kérdésként merül fel, hogy milyen valódi jelentőség tulajdonítható az Alaptörvény V. cikkének? Ehhez kapcsolódóan elmondható, hogy az alapjogi rendelkezés segítségével a korábbinál egyértelműbben elutasíthatóvá válhatnak a jogos védelemre vonatkozó törvényi szabályok megszorító jogalkalmazói értelmezései. Megjegyezhető, hogy a védekező terhére szóló, megszorító értelmezéssel élő bírói gyakorlat az alkotmányban lefektetett *nullum crimen sine lege* elvre⁸⁵ figyelemmel korábban sem volt megengedett, azonban az Alaptörvény V. cikkére való esetleges hivatkozás erősítheti ennek az érvelésnek a helytállóságát. Ennél is nagyobb jelentősége lehet az alaptörvényi szabálynak akkor, ha a jogos védelem megállapítását a bíróság a Btk.-t egyébként sértő módon zárja ki, és a védekező büntetőjogi felelősségét kimondja, ekkor ugyanis olyan alapjogsérelem áll elő, amely a jogerős határozattal szemben alkotmányjogi panasz benyújtását teszi lehetővé.⁸⁶ A korábbi alkotmánybírói gyakorlat a *nullum crimen* elv egyes részkövetelményeit döntően a jogállamiság generálklauzulájából vezette le,⁸⁷ azokat nem alapvető jogként kezelte, ebből következően a *nullum crimen*re vonatkozó korábbi judikatúrából kiindulva – tényleges recens joggyakorlat hiányában – kérdéses, hogy befogadható lenne-e egy, az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésén alapuló alkotmányjogi panasz. Ebben a körben tehát az önvédelem alapjogi jellegének önálló jelentősége lehet.

3.2. A speciális jogintézmények szabályozási céljairól

A fentiekben felsorakoztatott érvek a jogos védelem általános rendelkezésének dualista koncepciónak megfelelő *ratio legis*-ét igazolják, és egyúttal cáfolják az individuális szemlélet valódi térnyerését. Szükséges megjegyezni, hogy ez a következtetés azonban már teljes mértékben nem alkalmazható azon, jogos védelem körében szabályozott speciális jogintézményekre, amelyek a védekezési jog kereteinek szélesítését célozzák. Álláspontom szerint az általános *ratio legis*-ből levezethető, speciális törvényi cél tulajdonítható ugyanis a megelőző jogos védelemnek (Btk. 21. §), az elhárítás szükséges mértéke ijedségből vagy menthető felindulásból történő túllépésének [Btk. 22. § (3) bek.], a szituációs jogos védelemnek [Btk. 22. § (2) bek.] és a kitérés kötelezettség eltörlésének [Btk. 22. § (4) bek.] is.

85 Vö. Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bek.; 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról 57. § (4) bek.

86 Vö. 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybírósról 27. §

87 Ez alól kivételt képez a *nullum crimen sine lege praevia* követelménye, amelyet az AB kifejezetten a speciális alapjogi rendelkezésből vezet le, míg a többi kritériumot a jogállamiság generálklauzulájával hozza összefüggésbe. Az alkotmánybírói gyakorlatot ismerteti HOLLÁN 2009, 2111. p.

E törvényi szabályok mindegyike annak érdekében jött létre, hogy valamely, a jogkötő által kiemelten fontosnak tartott körülmény értékelése révén, úgy kerülhessen a felelősség kizárására, hogy a jogos védelem főszabályában rögzített jogszabályi feltetelek egyébként maradéktalanul nem teljesülnek. A *ratio legis* e rendelkezések esetében kifejezetten individuális karakterű, és kollektivisták szempontok a jogalkotás során játszottak szerepet.

A megelőző jogos védelem szabályozásának⁸⁸ lényege szerint a védekező jogi tárgyainak védelme érdekében már akkor is felléphet, amikor még ténylegesen nincs támadás. Ebben a helyzetben tehát nem kifejezetten elhárító cselekményről, hanem megelőző védelmi eszköz alkalmazásáról van szó, amely egy jövőbeni jogtalan támadásra reagál. Ez a jogintézmény alapvetően az individuális jogi tárgyak legteljesebb körű védelmét hivatott szolgálni, hiszen a korábbi szabályozás értelmében a védekező csak a már intézett vagy közvetlenül fenyegető támadás esetén fejthetett ki elhárító magatartást. A büntetőködex normaszövegéből következően a megelőző jogos védelem speciális törvényi céljaként a tisztán individuális teória körében értékesített, emelkedő érdekek védelmezése határozható meg. A jogalkotó ugyanis ebben a körben nem jelölte meg az oltalmazandó jogi tárgyak körében a közérdeket, „ezzel a törvény kifejezi azt, hogy a megelőző jogos védelem csak abban a szűkebb körben értékelhető, ha ténylegesen személyek vagy javak elleni támadás veszélye áll fenn”.⁸⁹ Ebből tehát kollektivisták tan háttérbe szorulása következik, amivel nincs összhangban az a jogalkotói döntés, amely szerint ebben a körben is megengedett a más érdekében kifejezett védekezés is. A társadalmi szolidaritás gyakorlása jövőbeli támadó magatartásról nézve indokolatlannak tűnik, hiszen nincs még olyan közvetlen veszélyhelyzet, amellyel más segítségnyújtását szükségessé tenné. Ilyen szituációkban ugyanis az önvédelem gyakorlásának feltételei fennállnak.

A szituációs jogos védelem és a mennyiségi túllépés szabályai a 'szorongatottság gondolat' megjelenésének eklatáns példái. A jogalkotó ezekben a kivételes esetekben – figyelemmel a támadás okozta kiszolgáltatott helyzetre, illetve a támadással okozott összefüggésben a védekezőben kialakult érzelmi állapotra – lehetővé teszi a jogalkotó számára, hogy eltekintsen a szükségesség mértékének vizsgálatától. A mennyiségi túllépés tipikusan szubjektív karakterű ismérveiből, valamint a szituációs jogos védelem irányadó rendelkezéseknek az életbeli szituációkra vonatkozó objektív jellegű tényállás elemeiből következtethetünk a részjogintézmény tisztán individuális *ratio legis*-ére. Láspontom szerint minderre figyelemmel állítható az, hogy mindkét jogintézmény – a mutatott *ratio legis*-re is tekintettel – a büntetőjogi felelősséget a bűnösség síkján zárja ki. A jogalkotó ugyanis normatív módon értékeli azon életbeli helyzet rendkívülis-

88 A Btk. 21. §-a szerint: „Nem büntetendő annak a cselekménye, aki a saját, illetve a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.”

89 Lásd a 2009. évi LXXX. törvény 5. §-hoz fűzött részletes indokolás. Kritikával illeti ezt a jogalkotói döntést és a közérdek védelmét a megelőző jogos védelem körében is szükségesnek tartja Mészáros 2015b. A közérdek büntetendőséget kizáró okok körében betöltött jogtárgyi szerepére lásd Mészáros 2015, 74–81.

amelyben a támadás lezajlott, és ezáltal nem várja el a szükségesség mértékének 22. § (1) bekezdés szerinti betartását.

A kitérés kötelezettség eltörlésének normatív szintű kimondása deklarálja azt a természetjogi gondolatot, amely szerint senki sem kötelezhető arra, hogy saját egyéni érdekét máséval szemben feláldozza. A jogrend tehát nem vonhatja el a megtámadottól a szembeszállás jogát, mert az a természet törvényeinek mondana ellent. A rendelkezés kodifikációja tehát jogelméleti szempontból kétségtelenül igazolható, azonban törvénybe iktatására ténylegesen csak azért került sor, mert a korábbi Legfelsőbb Bíróság – az anyagi jogi legalitás elvét egyébként sértő módon – kitérés kötelezettséget követelt meg meghatározott támadói körrel kapcsolatban.⁹⁰ Megállapítható, hogy e szabály kódexben történő megjelenítésére nem valós, csupán praktikus célok (a jogalkalmazói gyakorlat jogalkotással való eliminálása) elérése végett került sor.

90 A Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelve az élet és testi épség büntetőjogi védelméről III. pont